

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р **Радослава Велчева Илчева**,
член на научно жури за защита на дисертация за придобиване на образователната и
научна степен „доктор“ от **Елена Григорова Давчева**
в област на висшето образование 2. Хуманитарни науки,
професионално направление 2.1. Филология (Руска литература).

Дисертационният труд на Елена Давчева „Руската литература за деца от XIX век. Проблеми на рецепцията в България“ е с общ обем 365 страници. Структуриран от увод, три глави, заключение, извори и библиография и приложения, той представлява оригинално проучване на важен за българската литературоведска русистика проблем.

Уводът се състои от две части. Първата обговаря съвременната проучвателска ситуация във връзка с избраната тема, втората посочва целта и обекта на изследването, неговите задачи и възприетата методология. Прави впечатление по-големият обем на първата глава („Присъствие на руската литература за деца в различни обществено-политически периоди от развитието на България“) спрямо останалите две („Аспекти на рецепцията на руски класици в България“ и „Проблеми на рецепцията“), като необходимостта от него е мотивирана. Всички глави, както впрочем и подглавите, завършват с ясно формулирани изводи. Структурата на дисертацията, основните ѝ идеи и резултати са отразени подобаващо в автореферата.

Интенцията на дисертационния труд е в руслото на такова знаково през последните години явление като засилващия се изследователски интерес към детското и детскостта. Наред с това всички сме свидетели, как детето-читател се превръща в желан потребител на такива допреди няколко десетилетия запазени изцяло за възрастния, за сериозния читател жанрове като научна фантастика и фентъзи. С това преконфигуриране на читателската аудитория са наясно издатели и писатели: ситуацията се онагледява от много факти, включително и чрез „набезите“ на автори като Борис Акунин („Проклятието на рода фон Дорн“) или Стивън Кинг („Очите на дракона“) към територията на детската литература.

В този контекст на подчертано внимание към света на детството се включва и дисертацията „Руската литература за деца от XIX век. Проблеми на рецепцията в България“, която за пръв път показва сложния и не винаги еднозначен процес на усвояване на руската литературна класика от българската детска аудитория. Функционирането в руската словесност и в руската социо-културна среда на анализирания в труда художествени текстове е изследвано подробно и задълбочено от няколко поколения учени, сред които и известни български литературоведи, посочени коректно от авторката. Но изследването на същите тези текстове по отношение на българската детска читателска аудитория е ново и новаторско. То позволява да се направят интересни и приносни изводи.

Единият от тях е, че няма строга граница между литературата за деца и литературата за възрастни. С други думи, литературата за деца е неотделима част от литературата изобщо. Нещо повече, както убедително показва Е. Давчева, всеки текст, поставен в контекста, например, на учебната книжнина, започва да функционира като „детска литература“. Това обстоятелство подсказва условното деление на литературата за деца на създавана като такава и функционираща като такава. Последното е поредно доказателство за огромните ресурси на литературната класика.

Другият впечатляващ за мен извод е, че автори на руски класически произведения за деца (Одоевски, Погорелски) почти не попадат в рецепционните орбити у нас: преводачите са предпочели и все още предпочитат да поднесат на

детската аудитория класически текстове на руската литература от XIX век, адресирани някога от авторите им до възрастния читател.

Наред с посочените от докторантката в дисертацията и автореферата приноси, с които съм напълно съгласна, намирам за необходимо да подчертая следните положителни моменти:

- Дисертационният труд е закономерен резултат от една огромна и трудоемка проучвателска работа, която дава изключително здрава основа не само за изводите, с които завършва, но и за бъдещи проучвания.

- Обхванат е голям по обем изворов материал, като са привлечени дори и онези читанки, в които няма произведения от руски автори. Те са необходими при анализите и спомагат за открояването на проучваните процеси.

- Дисертантката показва много добро познаване на писаното досега по въпроса, добросъвестност и стриктност при цитирането. Възможно е някои интересни изследвания да са останали извън текста, но това е поправимо. В него обаче ще намерим ценни наблюдения, включително и от литературоведи, които не са се занимавали специално с литературата за деца. В този смисъл даже ако Давчева беше направила само критичен обзор на техни отделни мнения, това щеше да е целесъобразно с оглед прецизирането на теоретичната база на изследваното явление.

- Не е пренебрегнат нито един от активните канали на рецепцията. Друг е въпросът, че на едни е обърнато повече внимание, на други – по-малко. Впрочем, последното не нарушава логиката на изследването. Лично на мен, например, ми бяха много интересни сведенията, свързани с репертоара на куклените театри у нас.

- Добро впечатление прави стремежът на докторантката да представи една по-общовалидна картина на процесите. Коментирани са не само данни от Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, но и от регионалните библиотеки в Ловеч и Хасково, като в така очертаната картина е отделено внимание на типичното. Предполагам, че по тази причина анкетата за четенето е направена не в някое от елитните софийски училища, а в едно хасковско училище, което в много отношения е „по средата“ (нито престижно, нито лошо; със средно малцинствено присъствие, с амбиции и доходи на родителите около средните за провинцията и т.н.). Този подход повишава степента на достоверност на резултатите по отношение на ситуацията изобщо в страната.

- Елена Давчева въвежда в научен оборот нови факти, малко известни данни, предлага нови интерпретации на общоизвестните. Специално искам да отбележа таблиците и диаграмите: така авторовите виждания са представени не само чрез думата, но и чрез образа.

- Допълнителен ефект от дисертацията е един нов поглед към творчеството на някои руски класици – през призмата на употребимостта му за детската аудитория.

- Анализите на докторантката внасят нови нюанси в литературните портрети на редица български автори. Така например, за П. Р. Славейков обикновено се смята, че е придобил славата си на пръв български баснописец чрез преводи-подражания на произведенията на Крилов. Давчева убедително показва, че учейки се от руския баснописец, той създава и редица оригинални басни (с. 213).

- В работата има добра аргументация за невключеното, недоразработеното, непокритото.

Като научен ръководител на Елена Давчева съм запозната с работата по дисертацията на всичките ѝ етапи – от изкристализирането на замисъла до представения за публична защита текст. Моите критични бележки бяха изказвани и дискутирани в процеса на писане. В този смисъл повечето от тях към настоящия

момент не са актуални, поради което е излишно да ги посочвам. Затова, освен задоволството си от постигнатите в труда резултати, ще отбележа следното:

- докторантката до голяма степен се е съобразила с направените препоръки, разбира се, без да прави компромис със собствената си позиция и без да се отказва от собствените си идеи.

- закономерно е един такъв в много отношения първопроходчески текст да породи допълнения, критични бележки, въпроси и спорове. За мен те са доказателство както за добре свършена работа, така и за перспективността на избраната проучвателска насока.

Заключение: В дисертацията е станала сполучлива среща между тема и изследовател. Професионалното познаване на възприемащата аудитория (дете-ученик, дете-читател, дете-зрител), придобито по време на обучението на Елена Давчева във Факултета по педагогика на СУ и по време на двете магистърски програми (педагогика и преподаване на БЕЛ), в съчетание с трудолюбието, инициативността, готовността за поемане на изследователски предизвикателства е дало добри резултати. Благодарение на тях представеният за защита дисертационен труд „Руската литература за деца от XIX век. Проблеми на рецепцията в България” се вписва от една страна в съвременната българска литературоведска русистика и, по-специално, в онова ѝ направление, което изследва българо-руските литературни взаимоотношения, а от друга – в проучванията в областта на детската литература у нас през последните години.

Дисертационният труд е стойностен и като намиране на собствен проучвателски профил, и като реализация на замисъла. Показването на изследваното явление в динамика е приносно и перспективно. Крайният резултат е предложеният нов поглед върху функционирането на текстове от руската литературна класика в българската социо-културна среда.

Изследователските похвати са разнообразни. В текста има не само наблюдения, анализи, коментари, хипотези, но и солидна база за по-нататъшни проучвания.

Всичко казано дотук ми дава основание убедено да препоръчам на почитаемото научно жури да присъди на Елена Григорова Давчева образователната и научна степен „доктор“

Дата: 28.04. 2014 г.
София

Член на журито:
(доц. д-р Р. Илчева)